

Sine Sunesens åbningstale

Åben AC-høring: Universitetsevalueringen 2009, 28. januar 2009

Indledning

Velkommen til AC's høring om universitetsevalueringen 2009, som vi har fået lov til afholde i disse smukke rammer.

For snart 7 år siden, i 2002, var AC vært for et lignende arrangement i forbindelse med universitetsreformen. Dengang foreslog AC, at der efter en kortere årrække skulle igangsættes en ekstern evaluering af erfaringerne med den nye lov. Formålet var at få en både bred og saglig vurdering af behovet for eventuelle justeringer, hvor det måtte vise sig nødvendigt.

Alle her i lokalet ved, at der var tale om en stor og vidtgående reform. Og i mellemtiden har flere af universiteterne og sektorforskningsinstitutionerne tillige været igennem en omfattende fusionsproces. Så meget desto mere, hilser vi det i AC velkomment, at vi nu får en universitetsevaluering her i 2009.

AC's vurdering fra 2002 holder efter min bedste overbevisning stadig vand. Og derfor er det også AC's ønske her i 2009, at der er politisk vilje og evne til erfaringsopsamling og til efterfølgende eventuelle justeringer, hvis nødvendigt.

For som hovedorganisation for de universitetsuddannede, er AC naturligt optaget af, at universiteterne har de rette rammer for at sikre en høj kvalitet, bredde og diversitet, i forskningen og i de forskningsbaserede uddannelser.

AC's primære formål med at holde denne høring, er derfor at bidrage til en åben og fordomsfri debat om erfaringerne med universitetsreformen og i det hele tage de finansielle- og styringsmæssige rammer som universiteternes uddannelses- og forskningsindsats er underlagt.

Det er i samme ånd, vi har tilrettelagt universitetshøringen her i dag, med tre "vidnepaneler" og et politikerpanel, hvor forskellige holdninger og erfaringer kan bidrage til en nuanceret og bred debat i det åbne rum.

Pejlemærkerne for universitetsreformen var "Styrket ledelse, øget frihed og stabil økonomi", som det stod formuleret på forsiden af den politiske aftale fra oktober 2002.

Det vil vel være naturligt i en evaluering af universitetsreformen at tage udgangspunkt i disse pejlemærker, for at kunne vurdere, hvorvidt intentionerne bag reformen er blevet opfyldt.

Vi ved alle, at netop ledelsesreformen udgjorde et centralt element i den samlede universitetsreform, fordi den gjorde op med det kollegiale selvstyre.

Lad mig slå fast med det samme: AC fandt ledelsesreformen nødvendig, for den kollegiale ledelsesform havde nogle åbenlyse indbyggede svagheder. Svagheder som træghed i beslutningsprocessen og ufrugtbare magtkampe mellem ligemænd.

Den kollegiale ledelsesform havde vanskeligt ved at manøvrere universiteterne i forhold til det omkringliggende samfund med dets berettigede krav og forventninger til universiteternes bidrag til samfundets videnopbygning.

Hvorvidt de to andre pejlemærker, "øget frihed" og "stabile økonomi", er blevet opfyldt er straks – diplomatisk sagt - noget mere usikkert!

På den positive side, har regeringen sammen med et bredt politisk flertal forpligtet sig til Barcelona målsætningens 1 pct. af BNP for det offentliges bidrag til forskningsinvesteringerne.

Men samtidig har den førte forskningspolitik bevirket en udhulning af universiteternes basismidler. Fra at udgøre 65 pct. af de samlede forskningsbevillinger i 2004, udgjorde basismidlerne i 2008 kun 55 pct. af forskningsbevillingerne.

Efterårets politiske forhandlinger om universiteternes økonomiske rammer, viser – for mig at se - endnu engang det uholdbare i den budgetusikkerhed som de årlige finanslovsforhandlinger medfører.

Uagtet Globaliseringspuljens mange forskningsmilliarder: Hvis det ikke var lykkedes at finde flere basismidler i finanslovsforhandlingerne i efteråret, var der sket et yderligere fald i basismidlerne andel af universiteternes samlede forskningsbevillinger til 54 pct.

Konsekvensen heraf, er, at nok har politikerne bevilliget flere penge til offentlig forskning, men en stadig større andel af pengene er ført uden om universiteternes egne mulighed for at prioritere forskningen. Denne politik er for mig at se, den største trussel mod forskningsfriheden for forskerne og for universiteterne.

For det er helt evident for sikringen af bredden og diversiteten i forskningen, at universiteterne har frie langsigtede midler til rådighed til selv at foretage prioriteringer og iværksætte nye initiativer. Og det var den frihed til en styrket ledelse, der rent faktisk var politisk flertal for ved universitetsforliget i 2002.

Som optakt til evalueringsåret 2009, gennemførte vi i AC en besøgsrunde på landets universiteter blandt VIP'ere, institutledere, rektorer og bestyrelsesformænd. Hensigten var fra vores side at få en drøftelse med en bredere kreds af aktører fra universitetsverdenen om hvordan den oplevede virkelighed ser ud fra ledelsens og den enkelte forskers synsvinkel.

Den mest markante fællesnævner for besøgene, var netop en gennemgående frustration over faldende frie midler til at igangsætte forskningsprojekter. Ledsaget af en frustration og bekymring over, at en stadig større andel af budgettet skal hjemtages via eksterne forskningsmidler.

AC deler forskernes og universitetsledelsernes bekymring for, at konkurrenceudsættelsen af universiteternes forskningsmidler resulterer i kortsigtet forskning, mindre risikovillig forskning, indsnævring af bredden og diversiteten i forskningen og dermed også en udhulning af forskningsbaseringen af universitetsuddannelserne.

Forskningsfrihed kræver frie midler, og forskningsfriheden har således trænge kår under de nuværende rammer. Samme billede understøttes af Dansk Magisterforenings medlemsundersøgelse blandt lektorer og professorer. Ifølge undersøgelsen, svarer godt 71 pct., at økonomien har begrænset muligheden for at forske i selv-

valgte emner inden for det sidste år. Det hører også med til billedet, at 83 pct. af lektorerne og professorerne samtidig svarer benægtende på spørgsmålet om, hvorvidt man har måttet opgive forskningsprojekter, fordi ledelsen ikke ville støtte dem.

Jeg vil derfor også advare mod, at man i talesætter forskningsfrihed eller mangel på samme, som en konflikt mellem ledelse og forskere, når den reelle trussel mod forskningsfriheden handler om knapheden på frie midler til at igangsætte egne forskningsprojekter.

På samme måde, er det også en politisk vildfarelse, at mene, at der ikke sker en prioritering af forskningen, når offentlige forskningsmidler allokeres direkte til universiteterne i form af basismidler. Der kan kun ses som en underløbning og mistillid til universitetsledelsernes evne og villighed til at lave prioriteringer og forskningsstrategier.

AC er derfor også særdeles tilfreds med, at kommissoriet for universitetsevalueringen i de politiske forhandlinger, er blevet udvidet med et ekstra tema om frihedsgrader, herunder de økonomiske styringsinstrumenter og regelstyringen af universiteterne.

Det er mit håb, at evalueringspanelet vil gøre temaet om forskningsfrihed og frihedsgrader til et helt centralt tema i universitetsevalueringen. For vi mangler stadig her 6 år efter universitetsreformen at finde den rette balance mellem på den ene side politisk initieret forskning og så på den anden side, den enkelte forskeres mulighed, inden for institutionens egne forskningsstrategi at igangsætte forskningsprojekter.

Som jeg har været inde på, var og er, AC enig i nødvendigheden af en styrket universitetsledelse. Men når det er sagt, finder jeg også behov for at understrege, at en styrket ledelse ikke bør stå i modsætning til det at inddrage medarbejderne - at give de videnskabelige medarbejdere medejerskab og medansvar i strategi- og beslutningsprocesserne. Det gælder generelt for moderne ledelse, og på universiteterne gælder det vel i særdeleshed.

I samme moment vil jeg også anerkende, at det tidligere system havde nogle værdier som vi skal passe meget på, ikke utilsigtet bliver erstattet af en ny lønmodtagerkultur, hvor forskerne nok passer sit arbejde, men uden at engagere sig i, og tager medansvar for, instituttets liv.

For der er ingen tvivl om, at medarbejderengagement og medejerskab er en uvurderlig ressource på universiteterne. Det er nok ikke en helt forkert vurdering, at det vi kunne kalde 1. generations ledelse på universiteterne, har lagt kræfterne på at udvise stor beslutningskraft. Næste skridt – eller 2. generations universitetsledelse – er helt givet at få styrket samspillet mellem ledelsen og de videnskabelige medarbejdere.

For mig er videnskabelige medarbejders medindflydelse ikke et spørgsmål om formelle regler for demokrati eller ej, men et spørgsmål om hvorledes ledelsen reelt sikrer, at VIP'erne inddrages i beslutnings- og strategiproceser.

Det er for eksempel ikke i nogens interesse, at Akademisk råd opleves som dekoblet det faglige liv og mange steder reduceret til at være organ for tildeling af videnskabelige grader. Det fremgår faktisk af Universitetsloven, at Akademisk Råd

har til opgave at udtale sig til rektor om den interne fordeling af bevillinger og at Akademisk Råd kan udtale sig om alle akademiske forhold af væsentlig betydning for universitetets virksomhed.

På samme vis, er der givet behov for at se nærmere på VIP'ernes medindflydelse på institutniveau. Det fremgår af bemærkningerne til Universitetsloven, at institutlederen skal opbygge en organisation til at løfte instituttets samlede opgaver med inddragelse af VIP'ere, TAP'ere og de studerende. Erfaringen viser dog, at det er meget forskelligt, hvorledes de forskellige institutter har organiseret sig.

Mit råd til universitetsledelserne, er, at der for eksempel med inspiration fra "best practice" for medarbejderinddragelse, bliver taget hånd om at få etableret institut- og tilpassede strukturer, der sikrer, at VIP'erne reelt bliver inddraget i væsentlige strategi- og beslutningsprocesser.

Det sidste tema for en nærmere evaluering, jeg vil nævne her, er koblingen mellem forskningen og uddannelserne.

Jeg tror de fleste vil være enige med mig i, at det ikke helt lykkedes at få skabt en god ledelsesmæssig forankring af uddannelserne i universitetsloven. For hvor forskningsledelsen er entydigt placeret hos institutlederen, indeholder universitetsloven en tredeling af uddannelsesledelsen mellem dekan, institutleder og studienævn. Det betyder blandt andet, at ledelsesansvaret for uddannelsernes økonomi og kvalitet også er delt.

Jeg har ganske kort været inde på basismidlernes betydning for uddannelsernes kvalitet. Problemet er for det første, at eksterne fondes forskningstemaer ikke nødvendigvis harmonerer med den forskning, der skal sikre uddannelsernes forskningsbaseret. Og for det andet, medfører en for stor afhængighed af eksterne midler, incitament til at frikøbe forskere fra undervisningen, der så overlades til undervisningsassistenter uden forskningspligt.

Når institutlederen har et entydigt ansvar for forskningen og økonomien, men ikke kvaliteten af uddannelsen, ja så kan det godt være, at studienævnet ønsker professor Hanne til at varetage undervisningen. Men incitamentsstrukturen er nu engang skruet sådan sammen, at institutlederen i stedet sender undervisningsassistent Thomas, for professoren er altså blevet frikøbt til et eksternt finansieret forskningsprojekt.

I det hele taget bør der stilles berettigede spørgsmål ved det hensigtsmæssige i at have så detaljerede bestemmelser om de organisatoriske rammer for uddannelserne, når virkeligheden er, at mange uddannelser – for eksempel tværfaglige uddannelser – ikke er forankret på ét institut eller ét fakultets fagområde.

Mit håb er derfor, at evalueringspanelet også vil gøre uddannelsernes organisationsmæssige forankring til genstand for en nærmere evaluering. Det kunne jo være, at det ville være mere hensigtsmæssigt at erstatte detailbestemmelserne i universitetsloven med en beskrivelse af hensynene til kvalitet og entydig ledelsesansvar, som grundlag for uddannelsernes organisering.

Afslutning

Lad mig her afslutningsvist knytte et par kommentarer til den forestående evaluering.

Forligspartierne bag universitetsloven, er blevet enige om hvilke evalueringstemaer, der skal gennemføres. Disse evalueringstemaer kan man se af aftalen om den indholdsmæssige organisering af evalueringen. Jeg vil gerne understrege, at AC forstår det som temaer, der som minimum skal evalueres på. Hvad evalueringstemaet ellers måtte finde behov for at evaluere på, bør selvfølgelig stå dem frit for.

For mig at se, er det ligeledes fuldstændig afgørende for en brugbar evaluering, at panelet formår at forholde sig til realia og ikke blot, hvordan det måtte være beskrevet i loven. Derfor er det selvfølgelig afgørende, at evalueringen i sin metode bliver bredt inddragende – og jeg ser dagens høring som et bidrag til den samlede universitetsevaluering.

Jeg har da også fået at vide, at Videnskabsministeriet har sørget for, at evalueringspanelet får et referat af høringen i dag således at høringen kommer til at indgå som en del af baggrundsmaterialet for evalueringspanelets arbejde.

Med de ord vil jeg give ordet videre til Adam Holm, som har lovet at føre os sikkert gennem dagens debat...